

## 'Szociálpolitika választási évben – mit érzékel ebből a terepen dolgozó szociális munkás? - Ígéretetek, szabályok, változások és a mindennapi gyakorlat'

szekció-összefoglaló

A szekció célja annak megvitatása volt, amit a terepen dolgozó szakemberek a választási évek sajátos hullámvázából tapasztalnak. Választási ígéreteteket, jogszabályi változásokat, finanszírozási fordulatokat és a klienskapcsolatokban lecsapódó következményeket vettük sorra három előadás és egy közös beszélgetés segítségével. Azt elemeztük, hogy hogyan alakítja mindez a szakma mozgásterét. A három felkért előadó Mózer Péter (ELTE TáTK), Karácsonyi Magdolna (XIII. ker. Polgármesteri Hivatal) és Uray Gergely (VIII. ker. CSGYK) voltak.

### Fontosabb üzenetek

1. **A választások és a szociálpolitika kapcsolata nem lineáris:** a kampányígéretetek részben teljesülnek, de a hosszú távú strukturális változás ritka; 2002-ben volt egy jelentős forrásbővülés, de ez egy „egyszeri juttatás” jellegű „bukkanóként” jelent meg az adatokban, nem tartós trendfordulóként (Mózer Péter).
2. **Adatkorlátok:** 2010 után romló adatelérhetőség és visszavezetések hiánya nehezíti az idősoros értelmezést; a jóléti kiadások GDP-arányában 2022 körül kiugrás látszik, de fenntarthatatlanságra utaló jelekkel (Mózer Péter).
3. **Három nagy korszakolás 1980-as évektől:** 1. államlebontás (kb. a Bokros-csomagig), majd 2. neoliberális időszak (kb. 2010-ig), amit követ 2010 után a 3. mindezeketől eltérő modell („egyharmad-kétharmad” logika). Ezek egymásra nem rezonáltak, diszkontinuitást okozva ezzel (Mózer Péter).
4. **Van önkormányzati jó gyakorlat (pl. XIII. kerület):** hosszú távú politikai-szakmai kontinuitás, preventív szemlélet, partnerség és innováció szükséges hozzá. A helyi finanszírozásnak kulcsszerepe van. Ugyanakkor a szolidaritási hozzájárulás és a normatív rendszer feszültségei erősen éreztetik negatív hatásukat (Karácsonyi Magdolna).

5. **Demográfiai és szükséglet-trendek:** elöregedés, növekvő SNI- és HH-gyerekszám, korai fejlesztés hiányosságai, iskolai bántalmazás erősödése – mindez a prevenciók kapacitások felértékelődéséhez vezet (Karácsonyi Magdolna).
6. **Szakmai autonómia és reflektivitás hiánya:** Uray Gergely a kontextusvesztést, a „tüneti-delegáló” gyakorlatot és a túlzott protokollfüggést kritizálta; az életút-interjú/segítő beszélgetés visszaemelését sürgette.
7. **Fogalmi és ideológiai átkeretezés:** a „szociális munka” hivatalos beszédben történő háttérbe szorulása a „gondoskodáspolitiká” nagyon érzékelhető. Erősebb paternalista mintázatok figyelhetők meg; amivel szemben áll a partnerségen alapuló segítői attitűd (Uray Gergely).
8. **„Redukált tartalmú bürokratikus szociális munka” kritikája:** a pusztán ügyintézés nem helyettesíti a professzionális segítőmunkát; ugyanakkor a bürokratikus kompetencia szükséges, csak nem elégséges feltétel. Az egyéni komplex életút és probléma feltárása jelenti a szociális munka lényegét (Győri Péter és Uray Gergely).
9. **Önkormányzati mozgástér szűkülése:** 1990 óta radikálisan csökkent a helyhatóságok mozgástere; ugyanakkor (pár más kerülettel, településsel együtt) a XIII. kerület különlegessége részben anyagi bázisa és vezetői attitűdje miatt áll elő.
10. **Illiberális keret és jóléti állam-vita:** ütköző álláspontok jöttek elő: van-e ma Magyarországon jóléti állam, és ha igen, akkor az összeegyeztethető-e az illiberalizmus a szociálpolitikával? Megoszlottak a vélemények; konszenzus inkább a perverz újraelosztások és célzási torzulások tényén van.
11. **Szegénység és stigmatizáció:** morális aggályok a kormányzati retorikával kapcsolatban fogalmazódtak meg; továbbá a célcsoportok megbecsülésének hiánya a szakma presztízsét is rombolja.
12. **Közösségfejlesztés mint „alapkő”:** pénz nélküli (vagy kevés pénzből megvalósítható) kapacitások – közösségi aktivizálás, intézményközi és ágazatközi együttműködés – képesek csökkenteni a strukturális hiányok hatását.
13. **Szervezés, időgazdálkodás és intézményvezetői feladat:** a bürokratikus terhek közepette is kell „helyet találni” az érdemi segítő beszélgetésnek; ez sokszor vezetői munkaszervezés kérdése.
14. **„Műveljük kertjeinket”:** kiemelten fontos a minimális szakmai autonóm tér megtartása – reflektív attitűd, partnerség a klienssel, lokális innováció – a rendszerpolitikától részben függetlenül is lehetséges és szükséges.

## **Előadások összefoglalása**

## **1. Politika és szociálpolitika kölcsönhatásai – Mózer Péter**

Kampányígéreték és valós teljesülés: Mózer Péter szerint a választások univerzális jellegzetessége a túlígérés; a ciklus utáni részleges teljesítés ugyanakkor nem magyar sajátosság. A kulcskérdés az, hogy az ígéretekéből fakadó erőforrás-beáramlás mennyiben teremt tartós strukturális változást, vagy csupán egyszeri juttatás-hatást okoz. A 2002–2003-as és a 2021–2022-es időszak jóléti kiadásainak nominális felfutása például kimutatható, de fenntartásai vannak az adatok megbízhatóságával kapcsolatban (több forrássor, Eurostat és zárszámadások összeillesztése; a 2010 utáni adatvisszavezetések hiányosságai).

„Bukkanó” és nem trendforduló: A 2002-es „Jóléti Rendszerváltás” programja jóléti fókuszú volt (TB, lakhatás, munkaerőpiac, szolgáltatások), s ennek 2003-ban érdemi forrásbővülés lett a következménye. Mózer azonban úgy érvel, hogy nem történt mélyreható szerkezeti reform: a kiadások nagy része egyszeri juttatásként csapódott le (nyugdíjkiegészítés stb.), amit az infláció és a hiány „megevett”. Ez magyarázza, hogy a jóléti kiadások GDP-arányos görbéjén „kiugrás, majd visszaesés” figyelhető meg, nem pedig magasabb szinten stabilizálódó pálya.

Három korszak – három „világ”: Mózer három nagy periódust különböztet meg: (1) államlebontás a '80-as évek közepétől kb. a Bokros-csomagig; (2) neoliberais korszak 2010-ig, amikor a szociálpolitika resztoratív szerepbe szorul; (3) 2010 után más logika, „egyharmad–kétharmad” társadalompolitikai modell. A modellek nem illeszkedtek egymásba, nem teremtettek egymásra épülő, hosszú távon kumulálódó hatást – ez önmagában magyarázza a tartós instabilitást.

Közpolitikai ciklus és belépési pontok: Az ún. közpolitikai ciklusban a szociálpolitika öt fázisban (napirendre vétel, kidolgozás, megvalósítás előkészítése, értékelés, visszacsatolás) képes releváns hatást gyakorolni; a formális döntésnél viszont jellemzően kisebb a szerepe. Mózer „kettős erőteret” vázol fel: a politikai és a jóléti szféra ütköző és együttműködő halmazait. Kooperáció nélkül nincs eredmény – erre szerinte nemzetközi példák is vannak.

Tanulság: A hosszú távú intézményesített visszacsatolás (monitoring, értékelés, finomhangolás) legalább olyan fontos, mint az erőforrás-beáramlás; önmagukban az ígéretek és a költsékezés nem helyettesítik a konszenzuális, adatvezérelt szakpolitikai munkát.

## **2. Önkormányzati gyakorlat és prevenció – Karácsonyi Magdolna (XIII. kerület)**

Előadásában Karácsonyi Magdolna egy ügyféltörténettel érzékelteti, hogy a szociálpolitika „nem a nagy döntésekben”, hanem az apró, mindennapi beavatkozásokban válik igazán hatékonná (pl. magány csökkentése közösségi terekkel).

A XIII. kerület 1994 óta következetes, baloldali értékkelvű politikai-szakmai környezetben dolgozik, hosszú távú fejlesztési koncepcióval.

Forrás és kiszámíthatóság: A szociális költségvetés több mint 6 milliárd Ft (a jelzett évben), ennek 45%-át az önkormányzat saját forrásból biztosítja, ami stabil működési- és munkakörnyezetet teremt. Ugyanakkor a szolidaritási hozzájárulás és a normatív finanszírozás viszonya miatt előállhat az a helyzet, hogy a kerület nagyjából annyit fizet be, mint amennyi normatívát kap – tehát a teljes szociális rendszert saját forrásból kénytelen finanszírozni.

Prevenció elsőbbsége: A kerület saját forrásból is áldoz preventív tevékenységekre, ami a frontvonalban dolgozó szakemberek munkáját hatékonyabbá és motiválóbba teszi (nem „tűzoltás”, hanem okkezelés). Emellett a partnerség (egészségügy, oktatás, sport, foglalkoztatás stb.) intézményesített; az innovációt a vezetés expliciten támogatja.

Munkaerő és bérezés: Az önkormányzati kiegészítő juttatások ellenére is előfordul, hogy egyes ellátottak bevétele meghaladja a szociális munkásokét – a bérfeszültség és a fluktuáció kockázata fennáll. Mégis, a stabilitás, a szervezetközi kooperáció és a szakmai autonómia részleges megőrzése vonzó munkahellyé teszi a rendszert.

Kihívások: Növekvő szegénység, az élelmiszer–gyógyszer–lakhatás hármasa iránti igényrobbanás; elöregedés (2024-ben ezer alá eső születésszám), SNI és HH gyermekek arányának növekedése, korai fejlesztés hiányai, kortárs bántalmazás terjedése. Válasz: szolgáltatásbővítés, digitalizáció és MI-eszközök megfelelő használata.

Működési kultúra: A „jó gazda” szemlélet, a partneri hozzáállás, az ügyfélbarát bürokrácia (szakmabeli áthidalások: telefonos összekötés, közvetlen időpontegyeztetés) és a közösségfejlesztés horizontális elve adja a modell gerincét. Nem „ciklusokban”, hanem hosszú távú stabilitásban gondolkodnak, konzekvens iránytartással.

### **3. Autonómia, reflexió és „redukált tartalmú bürokratikus szociális munka” – Uray Gergely**

Kontextus és klienskép: Uray a '90-es évek hajléktalanellátásában végzett életút-interjúk gyakorlatra emlékeztet: a „nagy kép” megértése nélkül a segítség tüneti, delegáló rutinná silányul. Az adminisztratív túlterheltség és a protokolláris szabályozás szűkíti a teret, de nem helyettesíti a reflektív, kritikus attitűdöt.

Fogalmi átkeretezések és hatalmi nyomvonal: A hivatalos diskurzusban a „szociális munka” háttérbe szorul, helyébe paternalista konnotációkkal a „gondoskodáspolitiká” lép. Uray nem annyira „felfelé” (politikára) mutogat, hanem a szakma belső felelősségét hangsúlyozza: kell legyen terv és elképzelés, és igenis vissza kell hozni az életút-feltárást, a bizalmi kapcsolat építését – különben a folyamatos szolgáltatásba-delegálás szétzilálja a klienskapcsolatot.

„Nem az én kompetenciám”: A kompetenciahatárok túl szűk, defenzív értelmezése a gondozási lánc széteséséhez vezethet; ehelyett együttműködő, proaktív szerepfelfogásra van szükség. Uray a Voltaire-ihlette mottót idézi: „műveljük kertjeinket” – vagyis a rendelkezésre álló, akár szűk autonóm térben is legyen tartalom.

### **Hozzászólások, vita – illiberális/„gondoskodáspolitikai” keret, jóléti állam-vita, önkormányzati mozgástér**

Illiberalizmus és szociálpolitika: Szoboszlai Katalin felvetésére többen vitatták az illiberális keret összeegyeztethetőségét a szociálpolitika értékeivel; felmerült a fogalmi inkompatibilitás tézise („kioltják egymást”). Ugyanakkor elhangzott ellenpontként, hogy önkormányzati szinten eltérő politikai színezettel is lehet érdemi szociálpolitikát vinni, ha a szakmai és politikai vezetés elkötelezett – viszont bizonyos alrendszerek (pl. szociális bérlakás) áttörhetetlenek tűnhetnek.

Jóléti állam-vita: arra a résztvevői kérdésére, hogy „van-e ma jóléti állam Magyarországon”, megoszlottak a vélemények. Egyesek (pl. Nemes Judit) szerint nincs és nem is volt európai értelemben; mások (Győri Péter) szerint van jóléti jellegű állam, csak torz, perverz célzású és diszfunkcionális – vagyis a tényszerű újraelosztás léte nem azonos a jó jóléti állammal.

Önkormányzati játéktér: A hozzászólók szerint 1990 óta radikálisan csökkent a helyhatóságok mozgástere; a XIII. kerület különlegessége nem pusztán a politikai szín, hanem a bevételi bázis és a vezetés attitűdje. A kicsi költségvetésű önkormányzatoknál „izzadós” a helyzet; mégis vannak alacsony költségű beavatkozási lehetőségek (közösségszervezés, partneri hálózatok).

Szegénység, morál és retorika: Elhangzik kritika a stigmatizáló politikai kommunikációval kapcsolatban; a célcsoportok morális leértékelése a szakma presztízsét is rombolja. Pozitív ellenpélda az ukrán menekültek támogatásának heti monitorozása és az intézményi tolmácsszolgáltatás biztosítása helyi szinten.

Néhány résztvevő „redukált tartalmú bürokratikus szociális munkának” nevezte a pusztai ügyintézt; amely redukció növeli a társadalmi távolságot. Mások árnyalták a képet: a bürokratikus kompetencia elengedhetetlen („ki csinálná meg helyettünk?”), ám nem elégséges – a segítő beszélgetés (életút-feltárás) a szakmai „szív”, amelynek időt és szervezett teret kell adni, s ez sokszor nem más, mint intézményvezetői munkaszervezés kérdése.

### **Vitatott pontok és (továbbra is fennmaradó) nyitott kérdések**

1. Jóléti állam definíciója és léte: Az „európai modellhez” mért definíció és empirikus kritériumok nem evidensek; a résztvevők megosztottak abban, hogy a magyar rendszer „koraszülött”, „torz”, vagy egyszerűen nem tekinthető jóléti államnak. Nyitott kérdés, hogy mely indikátorkosarat fogadjuk el közös referenciaként.
2. Illiberalizmus és szociálpolitika kompatibilitása: A fogalmi inkompatibilitást állítók szerint a két logika „kioltja egymást”; az ellenpélda szerint helyi szinteken – akár eltérő politikai vezetés mellett – is lehet épkezláb szociálpolitikát csinálni, ha a szakma és a vezetés összhangban van.
3. Bürokrácia kontra segítő beszélgetés: Vajon mennyire terhelhető át a jó (minőségi) segítő beszélgetés feltételeinek (megszervezésének) felelőssége az intézményvezetőkre? Hol húzódik a külső szabályozás és a belső munkaszervezés határvonala?
4. Forrásbevonás és fenntarthatóság: Az egyszeri forrástöbbletek átalakíthatók-e, és hogyan tartós intézményi változássá? Van-e reálisan fenntartható modell, amely nem az inflációval versenyez, hanem struktúrát alakít át, épít?
5. Prevenció mérése: Hogyan mérhető objektíven a preventív programok hozzáadott értéke (a ki nem alakult, mélyebbé nem váló probléma elkerülésének költsége, egyéb hatások mérése)?

## **Zárszó**

A vita egyik közös nevezője, hogy a rendszerszintű mozgástér korlátozott, különösen az önkormányzati autonómia zsugorodása és a protokolláris szabályozás terhei miatt. Mégis, a résztvevők több példát hoztak arra, hogy a helyi közösségfejlesztés, az ágazatközi partnerség, és az intézményvezetői munkaszervezés a gyakorlatban valódi, mérhető különbséget idézhet elő. A „műveljük kertjeinket” imperatívusz ennek az ethosznak a rövid kifejezése: a szakmai reflexió, a kliensközpontú segítő beszélgetés, és a preventív szemlélet nem helyettesíthető sem retorikával, sem egyszeri költsékezéssel. Ezek a mikroterek adják vissza a szakma szexepiljét – hogy a szociális munka ne „redukált tartalmú bürokrácia”, hanem emberi méltóságon és közösségi erőforrásokon alapuló hivatás legyen.

A konferencia-szekció egyik legfontosabb üzenete, hogy bár a makroszintű feltételek sokszor nem adóttak és gyakran kedvezőtlenek, néha kedvezőek, végül mikroszinten, a helyi és intézményi döntésekben csapódnak le – és itt van mód olyan minőségi különbségeket létrehozni, fenntartani, amelyek hosszabb távon is összeadódnak (akár alapvető, szerkezeti változásokhoz is vezetve). A prevenció – partnerség - reflexió háromszöge ebben a felfogásban nem csupán módszertani elem, hanem stratégia a szűkülő terek közepette is.